

Oresteia – tragedia ilman sankaria

Aiskhyloksen ainoa jälkimaailmalle säilynyt trilogia on sen hengen läpitunkeva, jota latinassa kuvaa sana *numen*. Tämän paras vastine suomen kielessä lienee ”kammoksuva kunnioitus”. Englannin kielestä on tuttu sana ”awe”. Se viittaa ihmisen riippuvuuden tunteeseen kohtalon voimista; joihin hänen on alistuttava ja joita hänen tulee pelätä. Sitä on myös sanottu uskonnon perustunnelmaksi.

”Kohtalo”, joka ihmistä hallitsee, on hänen omisista intohimoissaan – hänen peloissaan ja vihasaan, hänen sokeiden halujensa ja kiintymystensä kohteissa. Ihmiselämää ohjaa eräänlainen *raivojen determinismi*. Kreikkalaisilla oli taipumus käsittää syy-vaikutussuhteet rikos-rangaistus-suhteen kaltaisiksi. ”Syy” oli jonkin pahan aiheuttaja ja ”vaikutus” tämän pahan kostava rankaisija. Kreikan kielessä syytä kutsutaan sanalla *aitia*. Suomen kielen ”syy”n tavoin se myös merkitsee syyllisyyttä, syyllistymistä rikokseen. On mielenkiintoista, että molemmissa kielissä on säilynyt tällainen jäännös ajasta, jolloin *numen* sävytti elämää.

Kulttuurin varhaisvaiheessa, kun tämä tunnelma vielä vallitsee, ihminen ei uhmaa yli-inhimillisiä voimia, eikä pyri järkensä avulla oikaisemaan kohtalon määräyksiä. Tästä selittyy, ettei *Oresteia*ssa ole varsinaista traagista sankaria. Agamemnon ja Klytimestra tuskin kiinnostavat meitä yksilöinä. Vielä vähemmän tämän tekee kohtalon raahaama Orestes. Tragedia ei ole ihmisyksilöiden, vaan *suvun* tragedia. Atridit esiintyvät siinä ihmissuvun symbolisina edustajina. Murhenäytelmän kesto yli sukupolvien edellyttää trilogian jättiläismäistä mittakaavaa tullakseen kuvatuksi.

Sofokleen suuret traagiset hahmot, kuningas Oidipus ja hänen tyttärensä Antigone, kuuluvat jo toiseen, ”modernimpaan” aikaan. Aiskhylos eli tämän uuden aikakauden kynnyksellä. *Oresteia* on itse asiassa kuvaus kahden vaiheen mur-

roksesta, siirtymisestä mahdollisuutensa tyhjentäneestä vanhasta kaudesta toivorikkaampaan uuteen kauteen kulttuurin historiassa. Vanha, tapojen ja perinteiden kirjoittamaton laki, oli kohtalon oikullisen jumalattaren, Tykhen määräämä. Uusi, kaikille yhtäläinen ja kirjoitettu laki on tosin ihmisten tekemä, mutta oikeudenmukaisuuden jumalattaren Dikhen inspiroima. On kuvaavaa, että tuomioistuimen päätös, joka sallii Oresteksen syyttömäksi ja katkaisee murhan ja koston verisen ”kausaaliketjun” Atridien suvussa, on *inhimillisen* harkinnan tulos, joskin symbolisesti Pallas Athenen sinetöimä ja hänen veljensä Apollonin hyväksymä. Orastaa humanisuuden, ihmisarvon ja valistuneen kansanvaltan, aamu.

En epäile, etteikö Aiskhylos itse kokenut trilogiaansa varovaisen ”kehitysuskon” tunnuskappaleena. Olihan hänellä syytä katsoa tulevaisuuteen toiveikkaasti. Paria vuotta ennen hänen syntymäänsä oli Ateenassa kauan vallinnut Peristrateiden tyrannia kukistettu. Kasvuikänsä hän näki viisaan Kleistheneksen laskevan perustan Ateenan demokratialle. Miehuutensa vuosina hän kunnostautui Maratonin ja Salamisin taisteluissa, joissa torjuttiin barbaarien hyökkäys Hellaata vastaan. Aiskhylos näki Ateenan nousevan valtakautensa huipulle ja vanhana hän ehti elää Perikleen kultaisen kauden alkua. Kaikista kulttuurin kausista tämä oli loistavimpia. Luovan ihmisen oli silloin onni elää ja toimia.

Aiskhylos on silti kaikkea muuta kuin itseriittöisen humanismin julistaja. *Prometheus*-trilogiasaan, josta vain ensimmäinen osa on säilynyt, hän on traagisen tietoinen vaaroista, jotka uhkaavat ihmiskuntaa, kun se hylkää jumalat ja ryhtyy rakentamaan omaa maanpäällistä valtakuntaansa. Eumenidien kuoro varoittaa, että ”pelkoa ei tule kokonaan kaupungista karkoittaa”. Yhteiskuntajärjestys, jota ei enää ympäröi *numenin* kunnioitusta herättävä kammo, muuttuu helposti kadun parlamentin välikappaleeksi.

Helka-Maria Kinnunen

Tia Louste

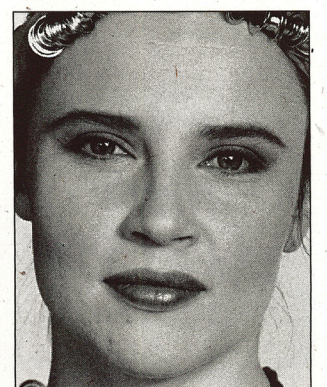

Eeva-Kirsti Komulainen

Inkeri Mertanen

Sinikka Mokkila

Anne Niilola